

LIETUVOS VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO LAVINIMO INSTITUCIJŲ ASOCIACIJA
LITHUANIAN PUBLIC ADMINISTRATION TRAINING ASSOCIATION

**viešasis
ADMINISTRAVIMAS**
Public Administration

VILNIUS

2016*1-2(49-50)

Teorinio ir praktinio žurnalo VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS
steigėjas ir leidėjas

© LIETUVOS VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO LAVINIMO INSTITUCIJŲ ASOCIACIJA

*The theoretical and practical journal PUBLIC ADMINISTRATION
is published by*

LITHUANIAN PUBLIC ADMINISTRATION TRAINING ASSOCIATION

Redakcijos kolegija / Editorial Board:

Vyriausieji (moksliniai) redaktoriai / Editors in chief (scientific editors):

prof. dr. **E. CHLIVICKAS / Prof Dr**

prof. habil. dr. **B. MELNIKAS / Prof Dr Habil**

Nariai / Members

T. AMLING, Prof Dr, Leipzig University of Applied Sciences, Germany / *prof. dr., Leipcigo taikomųjų mokslyų universitetas, Vokietija*

A. ASTRAUSKAS, dr., LR Seimas, Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas, biuro vedėjas, Lietuva / *Dr, Head of Office, Committee on State Administration and Local Authorities, the Seimas of the Republic of Lithuania, Lithuania*

A. BARABASHEV, Prof Dr, National Research University Higher School of Economics, Moscow, Russia / *prof. dr., Nacionalinis mokslo universitetas Aukštoji ekonomikos mokykla (HSE), Maskva, Rusija*

P. BOORSMA, Prof Dr, Public Finance Faculty for Public Administration and Public Policy, University of Twente, the Netherlands / *prof. dr., Viešųjų finansų fakultetas, Twente universitetas, Olandija*

M. BRINTHALL, US National Academy of Public Administration, USA / *Nacionalinė viešojo administravimo akademija, Jungtinės Amerikos Valstijos*

E. CHLIVICKAS, prof. dr., Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuvos viešojo administravimo larinimo institucijų asociacijos prezidentas, Finansų ministerijos mokymo centro direktorius, Lietuva / *Prof Dr, Vilnius Gediminas Technical University, President of Lithuanian Public Administration Training Association, Director of Training Centre of the Ministry of Finance, Lithuania*

J. CZAPUTOWICZ, Prof Dr, European Studies Institute, Warsaw University, Poland / *prof. dr., Europos studijų institutas, Varšuvos universitetas, Lenkija*

M. DUGGETT, Prof, University of Portsmouth, United Kingdom / *prof., Portsmouth universitetas, Jungtinė Karalystė*

L. GAJDOSOVA, Executive Director, Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe (NISPACee), Slovakia / *Vidurio ir Rytų Europos viešojo administravimo institutų ir mokyklų tinklo vykdančioji direktoriá, Slovakija*

R. GINEVIČIUS, prof. habil. dr., Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuva / *Prof Dr Habil, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania*

L. YIU, Dr, President of Centre for Socio-Eco-Nomic Development, Switzerland / *dr., Socialinės ekonominės plėtros centro prezidenté, Šveicarija*

B. LEIDHAMMAR, Prof, Division for Business and Economics, Karlstad University, Sweden / *prof., Verslo ir ekonomikos katedra, Karlstad universitetas, Švedija*

R. MALKUS, dr., Lietuvos viešojo administravimo larinimo institucijų asociacijos konsultantas, Lietuva / *Dr, Consultant of Lithuanian Public Administration Training Association, Lithuania*

A. MARČINSKAS, prof. habil. dr., Vilniaus universitetas, Lietuva / *Prof Dr Habil, Vilnius University, Lithuania*

B. MELNIKAS, prof. habil. dr., Vilniaus Gedimino technikos universiteto katedros vedėjas, Lietuva / *Prof Dr Habil, Head of Department, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania*

S. PUŠKORIUS, prof. habil. dr., Mykolo Romerio universitetas, Lietuva / *Prof Dr Habil, Mykolas Romeris University, Lithuania*

A. RAIPA, prof. dr., Mykolo Romerio universitetas, Lietuva / *Prof Dr, Mykolas Romeris University, Lithuania*

A. ROSENBAUM, Prof Dr, Director of Institute for Public Management and Community Service, Florida International University, USA / *prof. dr., Floridos tarptautinis universitetas, Viešojo valdymo ir visuomeninių paslaugų institutas, Jungtinės Amerikos Valstijos*

R. SANER, Prof Dr, Basel University, Director of Diplomacy Dialogue, CSEND, Geneva, Switzerland / *prof. dr., Bazilio universitetas, Šveicarija*

A. TEMMES, Finnish Institute of Public Management, Finland / *Suomijos viešosios vadybos institutas, Suomija*

K. TOLO, Prof Dr, University of Texas at Austin, USA / *prof. dr., Teksaso universitetas Ostine, Jungtinės Amerikos Valstijos*

M. TVARONAVIČIENĖ, prof. dr., Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Lietuva / *Prof Dr, The General Jonas Zemaitis Military Academy of Lithuania*

B. WOOLDBRIDGE, Prof Dr, Department of Political Science and Public Administration, Virginia Commonwealth University, USA / *prof. dr., Politikos mokslų ir viešojo administravimo katedra, Commonwealth universitetas, Virdžinija, Jungtinės Amerikos Valstijos*

Žurnalo leidėjas / Publisher:

Lietuvos viešojo administravimo lavinimo institucijų asociacija / *Lithuanian Public Administration Training Association*

Atsakingoji sekretorė / Executive Secretary:

R. Luckutė

el.paštas/E-mail info@lvalia.lt

Redakcija / Editorial Staff:

tel., faks./phone, fax. +370 5 212 63 17

el.paštas/E-mail info@lvalia.lt

Žurnalas „Viešasis administravimas“ įtrauktas į mokslienes tarptautines duomenų bazes EBSCO, Business Source Complete, LOGIN, GESIS.

The journal 'Public Administration' has been included into the international scientific databases 'EBSCO', 'Business Source Complete', 'LOGIN' and databases of CSA Social Science Collection of GESIS Service Agency Eastern Europe.

TURINYS / CONTENT

VYRIAUSIUJŲ REDAKTORIŲ ŽODIS

FOREWORD OF EDITORS IN CHIEF 6

MODERNI VISUOMENĖ, EFEKTYVI EKONOMIKA: IŠŠÜKIAI IR SPRENDIMAI

MODERN SOCIETY, EFFECTIVE ECONOMY: CHALLENGES AND SOLUTIONS

E. Smilga, A. Laurinavičius, A. Laurinavičius. Socialinės ekominės raidos strategijos: stiprios valstybės ir modernios ekonomikos kūrimas

The Social Economic Development Strategies: Creation of a Strong State and Modern Economy 8

E. Chlivickas, P. Švogžlys. ES struktūrinė parama: poveikis Lietuvos viešojo sektorius raidai

EU Structural Funds: the Effect of Lithuanian Public Sector Development 19

B. Melnikas. Šiuolaikinės visuomenės intelektinis potencialas: aukštosios technologijos, tinklaveika bei kūrybinių industrių plėtra

Intellectual Potential of Contemporary Society: High Technologies, the Networking and Development of Creative Industries 29

S. Keišs, A. Serjogina. The Foreign Trade Policy of the European Union: Influence on the Economic Development in Latvia

Europos Sąjungos užsienio prekybos politika: poveikis ekonominei raidai Latvijoje 42

T. Pipiras, V. Pipirienė. Valstybės įvaizdis ir „švelnioji“ galia: aktualios ir kūrimo procesai

The Image and „Soft“ Power of the State: Topicalities and Creation Processes 48

B. Melnikas. Visuomenės modernizacija ir ekominės politikos tobulinimas: perspektyvios moksliinių tyrimų sritys

Modernization of Society and Improvement of the Economic Policy: Prospective Fields of the Scientific Research 59

SVEIKATOS PRIEŽIŪRA: VIEŠOJO VALDYMO TOBULINIMAS

HEALTH CARE: IMPROVEMENT OF PUBLIC GOVERNANCE

A. Raipa, D. Čepuraitė. Valdymo sprendimai sveikatos priežiūros įstaigose: budinčiojo gydytojo tarnybos

Governance Decisions in the Health Care Institutions: Out of Hours Services 72

A. Raipa, D. Čepuraitė. Asmens sveikatos priežiūros įstaigos specialistų darbo veikla: analizė metavaldymo kontekste

The Medicine Staff of the Health Care Institutions Work Activities: Analysis in the Context of Metagovernance 80

SOCIALINĖS EKONOMINĖS RAIDOS STRATEGIJOS: STIPRIOS VALSTYBĖS IR MODERNIOS EKONOMIKOS KŪRIMAS

THE SOCIAL ECONOMIC DEVELOPMENT STRATEGIES: CREATION OF A STRONG STATE AND MODERN ECONOMY

Edmundas SMILGA, prof. habil. dr.

Antanas LAURINAVIČIUS, dr.

Algimantas LAURINAVIČIUS, dr.

Vilniaus universitetas

Lietuvai baigiant įgyvendinti anksčiau išskeltus strateginius tikslus (narystė ES ir NATO, Šengeno ir euro zonose, galiausiai – EBPO; energetinė nepriklausomybė: suskystintų gamtinių dujų terminalas ir elektros jungtys su kaimyninėmis šalimis), kuriuos tam tikra prasme sakyto „vijimosi“ strategijos įgyvendinimas (geriausios Vakarų šalių ir korporacijų praktikos ir patirčių perėmimas ir pritaikymas mūsų krašto realijoms), atsiranda didžiulė strateginio pasirinkimo laisvė, o kartu su ja – ir grėsmė pasirinkti nepriimtiną (arba Lietuvai netinkamą) strateginio vystymosi kryptį. Tokiame kontekste iškyla tinkamos visuomenės raidos strategijos pasirinkimo problema ir klausimas, kas atsakingas už tokios strategijos sukūrimą: svetima išorės strategijų komanda ar nauja vietinių strategijų karta?

Visuomenės raidos strategijos pasirinkimas yra lemiama, galima sakyti, netgi egzistencinė kiekvienos šalies problema, nes tik strategija leidžia nuspresti, kas konkrečiai organizacijai (ar valstybei) yra „dėkingos“ galimybės; jei nėra strategijos, tai nėra ir būdo nustatyti, kokie veiksmai ir sprendimai padeda pasiekti norimus rezultatus, o kurie nukreipia klaudinga kryptimi ir iššaisto išteklius. Tokiame kontekste keltinas klausimas, ar „stipri ir laiminga“, o ne „drasi“, Lietuva galėtų būti kokybiškai naujas tikslas, leidžiantis atsisakyti „vijimosi“ strategijos ir pasiekti strateginį proveržį?

Stipri valstybė: šiuolaikinė samprata

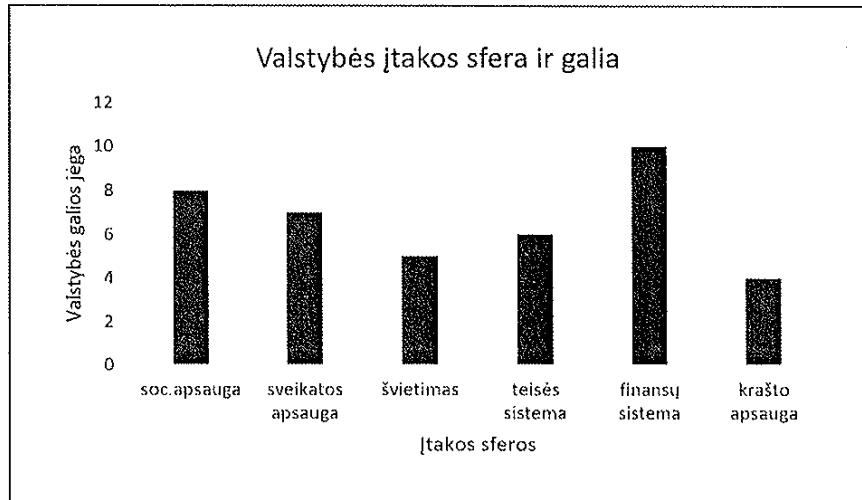
Stiprios valstybės kūrimas – tai naujų valstybės institucijų kūrimas ir esamų stiprinimas.

Kalbant apie stiprią valstybę, reikia aiškiai skirti valstybės įtakos sferą, jai pavestų veiklą *apimtį* (t.y. valstybei deleguotos funkcijos ir tikslai) ir valstybės *jėgą bei galią* (t.y. jos gebėjimą įgyvendinti numatyta politiką, sukurti ir realizuoti įstatymus bei priversti visus jų laikytis, administruoti efektyviai ir su maža biurokratija, kontroluoti korupciją ir kyšininkavimą,

išlaikyti aukštą skaidrumo ir atskaitingumo lygi) (Fukuyama 2005). Pvz., JAV egzistuoja ribota valstybės įtakos sfera, Vyriausybei pavestos ribotos funkcijos ir tikslai, tačiau, nepaisant to, valstybė pasižymi nepaprasta jėga ir galia, t.y. gebėjimu planuoti ir vykdyti politinį kursą bei užtikrinti įstatymų viršenybę ir laikymąsi.

Plati valstybės įtakos sfera visai nebūtinai reiškia didelę jos galią, o siaura jai pavestų veiklą apimtis nebūtinai turi sutapti su jos silpnumu. Jau minėtas JAV pavyzdys rodo, kad valstybė su ribota įtakos sfera gali turėti milžinišką galią, tuo tarpu valstybė su plačia veiklą apimtimi gali būti ir visai silpna (bent jau kai kuriose jai deleguotose veiklose, pvz., sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos padėties Rusijoje, teisingumo sistema daugelyje Azijos šalių ir beveik visos valstybės veiklos sferos buvusioje Sovietų Sąjungoje). Kita vertus, valstybė gali turėti ir plačią veiklos apimtį, ir pakankamai stiprią galią daugumoje jos atliekamų funkcijų (pvz., Vakarų Europos šalys). Valstybei pavestų veiklą apimtį ir jos galia gerai iliustruoja žemiau pateiktas hipotetinis paveikslas (pastaba: valstybės funkcijų sąrašas šiame paveikslė nėra baigtinis).

Suvokiant skirtumus tarp valstybės įtakos sferos ir jos galios, yra pakankamai nesudėtinga išmatuoti ir pirmąjį, ir antrąjį parametrą. Pvz., valstybės įtakos sferą galėtų iliustruoti tam tikroms funkcijoms skiriama išlaidų lygis (jei skiriama daugiau išlaidų, matomai, kad siekiama vykdyti aktyvesnę politiką toje srityje). 1 lentelėje pateikiami JAV, Rusijos, trijų didžiųjų Europos valstybių bei Lietuvos ir Estijos išlaidų lygai pensijoms, sveikatos apsaugai ir krašto apsaugai. Akivaizdu, kad kontinentinėje Europoje yra skiriamas didelis dėmesys sveikatos apsaugai ir senatvės pensijoms (orientacija į “gerovės valstybę”), tuo tarpu JAV skiriamas ypač didelis dėmesys krašto apsaugai. D. Britanija krašto apsaugai skiria didesnį dėmesį nei Vokietija, bet mažesnį nei JAV, tuo tarpu

1 pav. *Valstybės jėgos sfera ir galia*

Šaltinis: sudaryta autorių

soc. apsaugos ir sveikatos apsaugos modelis čia panašesnis į JAV nei į Europą. Rusijoje menkas dėmesys sveikatos apsaugai, didelis dėmesys gynybos (tiksliau būtų sakyti, karinėms) reikmėms ir pakankamai didelis dėmesys soc. apsaugai (režimo siekis išlaikyti stabiliumą visuomenėje, kuri sparčiai sensta). Priešingai nei Rusijoje, Lietuvoje kitas kraštutinius - nepateisinamai menkas valstybės dėmesys gynybos reikmėms, o tai atsiliepė apgailėtina padėtimi krašto apsaugos srityje.

Tuo tarpu valstybės galios jėga jai pavestose srityje būtų matuojama visai kitaip rodikliais, parodančiais ne vien valstybės kišimosi į tam tikrą sritį lygi, bet ir jos pasiekimus toje srityje. Tokiu būdu išlaidas pensijoms galima sugretinti su pensijos ir vidutinio

atlyginimo santykiai, išlaidas sveikatos apsaugai galima sugretinti su vidutine gyvenimo trukme, o išlaidas krašto apsaugai – su šalies karine galia (2 lentelė). Šiuo atveju matyti, kad Rusijos dėmesys krašto apsaugai pasiteisina, nes jos karinė galia yra didelė (2 vieta pasaulyje), tačiau pasiekimai socialinės apsaugos srityje, nepaisant didelio valstybės dėmesio šiai sričiai, - visai kuklūs. Pasiekimai sveikatos apsaugos srityje adekvatūs valstybės funkcijoms šioje srityje (t.y. ribotas dėmesys ir menki pasiekimai). Panaši situacija D. Britanijoje su soc. apsaugos sistema arba Vokietijoje su krašto apsaugos sistema: t.y. ribotas valstybės dėmesys ir prasti pasiekimai, jei juos matuotume aukščiau minėtais pensijos santykio su vidutiniu atlyginimu ar karinės galios rodikliais.

1 lentelė. *Išlaidos (%) nuo BVP*

	2012 m.	2014 m.	2014 m.
	Pensijoms	Sveikatos apsaugai	Krašto apsaugai
Prancūzija	13,8	9,0	2,2
Vokietija	10,6	8,7	1,2
D. Britanija	5,6	7,6	2,0
JAV	6,7	8,3	3,5
Rusija	8,9	3,7	4,6
Lietuva	7,7	4,5	0,9
Estija	6,9	5,0	1,9

Pastabos: a) duomenys apie pensijas Rusijoje pateiktai už 2010 m.; b) pateikiamos tik valstybės sektorius išlaidos
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis OECD, 2014, World bank, 2016, Eich et al., 2012 ir Lietuvos statistikos
departamento duomenimis

2 lentelė. Valstybės galios jėgą matuojantys rodikliai

	2012 m.	2014 m.	2015 m.
	Pensijos santykis su vid. atlyginimu, %	Gyvenimo trukmė, m.	Karlės galios indeksas (vieta pasaulyje)
Prancūzija	60,0	82,0	6,0
Vokietija	57,0	81,0	18,0
D. Britanija	38,0	81,0	9,0
JAV	48,0	79,0	1,0
Rusija	35,0	70,0	2,0
Lietuva	45,5	74,0	nereitinguota
Estija	36,1	78,0	nereitinguota

Pastabos: a) pensijos santykis su vidutiniu atlyginimu apima tik pensiją iš valstybinės soc. apsaugos sistemos; b) duomenys apie Lietuvą ir Estiją pateikti už 2015 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis OECD, 2013, World bank, 2016, Credit Suisse, 2015, Lietuvos ir Estijos statistikos departamentų bei Eurostat duomenimis

Akivaizdu, kad valstybės jėgai bei galiai kitokiose jai pavesto funkcijose išmatuoti būtų naudojami kiti rodikliai. Pvz., valstybės gebėjimą užtikrinti teisės viršenybę galėtų įvertinti organizacijos Transparency International matuojamamas Korupcijos suvokimo indeksas, o jos pasiekimus šalies ekonominėje politikoje – Pasaulio ekonomikos forumo skaičiuojamas Konkurencingumo indeksas. 3 lentelėje pateikiame šių indeksų dydžiai anksčiau aptartoms šalims. Tokiu būdu darytina išvada, kad Rusijoje valstybės galia teisės viršenybės ar laisvos, konkurencingos ekonomikos srityje yra menka, o, pvz., Estijoje ji kur kas didesnė nei Lietuvoje.

Aptarus valstybės įtakos sferą ir jos galią bei jų išmatavimus, visai kitame kontekste galima įvertinti dažnai besivystančioms šalims siūlomą valstybinio sektoriaus mažinimo, ekonomikos liberalizavimo modelį. Tokiu besivystančioms

šalims siūlomu priemonių paketu, vadinamu "Vašingtono konsensusu" (ar neoliberalizmu), yra siekiama sumažinti valstybės kišimąsi į šalies ekonomiką. Žvelgiant retrospekyviai, pats savaime "Vašingtono konsensusas" nėra blogas dalykas: besivystančių šalių valstybinis sektorius dažnai iš tiesų būdavo kliūtimi sekmingam šių šalių vystymuisi, ir tai galėjo būti išspręsta tik liberalizuojant jų ekonomiką. Tačiau tikroji problema slypi tame, kad nors valstybinis sektorius turėjo būti "apkarpytas" vienose srityse, tačiau kitose tuo pat metu turėjo būti sustiprintas. Tačiau šiose šalyse bemažinant valstybės sektoriui pavesčią veiklą apimti, tuo pačiu buvo sumažintas ir valstybės galios stiprumas, nors optimalus kelias būtų sumažinti valstybės įtakos sferą ir tuo pačiu padidinti valstybės galios stiprumą jai paliktose veiklos srityse (Fukuyama 2005).

3 lentelė. Korupcijos suvokimo ir konkurencingumo indeksai, 2015 m.

	Korupcijos suvokimo indeksas (vieta pasaulyje)	Konkurencingumo indeksas (vieta pasaulyje)
Prancūzija	23	22
Vokietija	10	4
D. Britanija	10	10
JAV	16	3
Rusija	119	45
Estija	23	30
Lietuva	32	36

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis World economic forum, 2015, Transparency International, 2015 duomenimis

Valstybės galios stiprinimo pirmenybiškumą jos funkcijų mažinimo atžvilgiu yra pripažinės net ir laisvosios rinkos šauklys M. Friedman. XXI a. pradžioje jis pastebėjo, kad dar prieš dešimtmetį pereinamosios ekonomikos šalims jis būtų siūlęs vienintelį receptą – “privatizacija, privatizacija ir dar kartą privatizacija”. “Bet aš klydau”, teigė M. Friedman, “pasirodo, kad įstatymo viršenybė yra svarbiau nei privatizacija” (Gwartney ir Lawson 2002).

Stiprios valstybės kūrimas: prielaidos ir prioritetai

Dabar jau visuotinai sutinkama, kad stiprios institucijos yra kritinis valstybės vystymosi, darnios plėtros veiksny. Bet kaip perkelti stiprius institucijas į besivystančias šalis? Kaip kūrybiškai perimti stiprius valdymo struktūras (ir tuo pačiu valdymo funkcijas) iš kitų, aukšto išsivystymo lygio šalių? Woolcock ir Pritchett šią problemą yra įvardiję žaismingu frazeologizmu “kaip susikurti Daniją”, kuriamė “Danija” atitinka bet kurią išsivysčiusią šalį su stipriomis institucijomis (Woolcock ir Pritchett 2002). Visi žinome, kaip Danija atrodo šiandien ir daugiau ar mažiau žinome jos istoriją, t.y. kaip ji tokia tapo. Bet iki kokio lygio šios žinios gali būti perkeliamas geografiškai ir kultūriškai tolimoms šalims, tokioms kaip Irakas ar Afganistanas?

Fukuyama teigimu (Fukuyama 2005) institucijų perkeliamumas priklauso nuo jų *dizaino elementų*, t.y. vieni iš jų yra perkeliami lengviau nei kiti. Institucinių dizainų F. Fukuyama skirsto į keturias kategorijas:

- ◆ organizacinis dizainas ir valdymas (atskirų dalių, t.y. organizacijų, o ne visumos dizainas);
- ◆ politinės sistemos arba institucinių dizainas (visumos, o ne atskirų dalių dizainas);
- ◆ legitimumo pagrindas (atskiros institucijos ne tik turi sudaryti darnią visumą administracine prasme, bet visuomenė jas turėtų priūmti kaip legitimias);
- ◆ kultūriškai ir socialiniai faktoriai (normos, vertybės ir kultūra).

Būtent pirmasis komponentas, t.y. organizacinis dizainas ir valdymas, gali būti pakankamai lengvai perkeliamas į kitą šalį. Daug sunkesnis antrojo ir trečiojo elementų – t.y. institucinio dizaino sisteminiame lygyje bei tvarios demokratiškos

politinės sistemos perkeliamumas. Tuo tarpu ketvirtasis dizaino elementas, besiremiantis normomis, šalies kultūriniais ir socialiniais faktoriais, negali būti perkeltas, nes jis ugdomas šalies viduje (pvz., skaidrumo ir korupcijos suvokimas, atskaitingumas ir pan.) ir gali būti pakeičiamas tik per ilgą laikotarpi.

Neskaitant institucinio dizaino elementų, dar vienas veiksnys, lemiantis institucijų perkeliamumo ir / arba sukūrimo sėkmę, yra *stipri vidinė institucijų paklausa*, t.y. stiprus visuomenės poreikis turėti stiprią valstybę ir kompetentingą jos valdymo aparatą (Fukuyama 2005). Jei tokia paklausa egzistuoja, kokybiškas institucijas galima susikurti šalies viduje, importuoti arba importuoti ir pritaikyti vietinėms sąlygomis. Kita vertus, jei tokios paklausos nėra, stiprių institucijų sukurti nepavyks. Institucijų paklausa gali būti skatinama dvieju būdais: kaip papildomas sąlygos prie įvairių pagalbos programų (pvz., Graikijos skolų restruktūrizavimas, tuo pačiu „prityrinant“ mokesčių sistemos reformų reikalavimus ar viešojo sektorius efektyvumo didinimą) arba kaip svetimos šalies valia (uzkariavimo ar laikinos okupacijos atveju, pvz., Irake ar Afganistane). Deja, bet istoriniai pavyzdžiai rodo, kad jei nėra papildomas stiprios vidinės institucijų paklausos, institucijų paklausos skatinimas per įvairias papildomas pagalbos programų sąlygas ar per užkariautojo valią retai suveikia (Argentinos ir Meksikos pavyzdžiai pirmuoju atveju bei Filipinų, Panamos ar Nikaragvos antruoju).

Akivaizdu, kad institucijų paklausa bus silpna, jei visuomenė jomis menkai pasitiki. Jeigu tokio pasitikėjimo stinga, bet kokia vykdoma politika bus mažai veiksminga. O būtent pasitikėjimo šalies institucijomis Lietuvoje ypač stinga. Paskutinės gyventojų apklausos duomenimis („Vilmorus“ apklausa 2016 m. gegužės 5 – 13 d.) tik 20% šalies gyventojų pasitikėjo Vyriausybe, tik 9% – Seimu ir tik 7% – politinėmis partijomis. Pastarosios trys institucijos buvo visų pagal pasitikėjimo lygi reitinguotų institucijų sąrašo apačioje. Kiek anksčiau (2011 m.) *Gallup* atlikoje reprezentatyvioje ES šalių apklausoje¹ dėl jų pasitikėjimo šalies Vyriausybe ir teismų sistema, Lietuva išsiskyrė kaip šalis su ypač mažu pasitikėjimo lygiu ir stipriai atsiliko nuo ES vidurkio bei Vakarų Europos šalių (2 pav.). Tuo tarpu Estijoje pasitikėjimo lygis buvo artimas ES

¹ Su 95% tikimybe apklauda neviršija 3,5-4,0 proc. punktų.

vidurkiui (o pasitikėjimas šalies Vyriausybe netgi viršijo ES vidurki) (Bertane 2011).

Pastebėtina, kad išorinės jėgos yra labai apribotos besivystančiose šalyse sužadinti vidinę institucijų paklausą ir perduoti žinias apie institucijų kūrimą ir reformas. Dažnu atveju išoriniai pagalbininkai besivystančiose šalyse užuot padidinę institucijų pajėgumus, juos visai sunaikina. Kodėl taip nutinka? Esminė priežastis yra ta, jog išoriniai pagalbininkai tikisi greitų rezultatų ir užuot kūrė institucijas, jie ima teikti paslaugas, kurias tos sukurtos institucijos ir turėtų teikti (Fukuyama 2005).

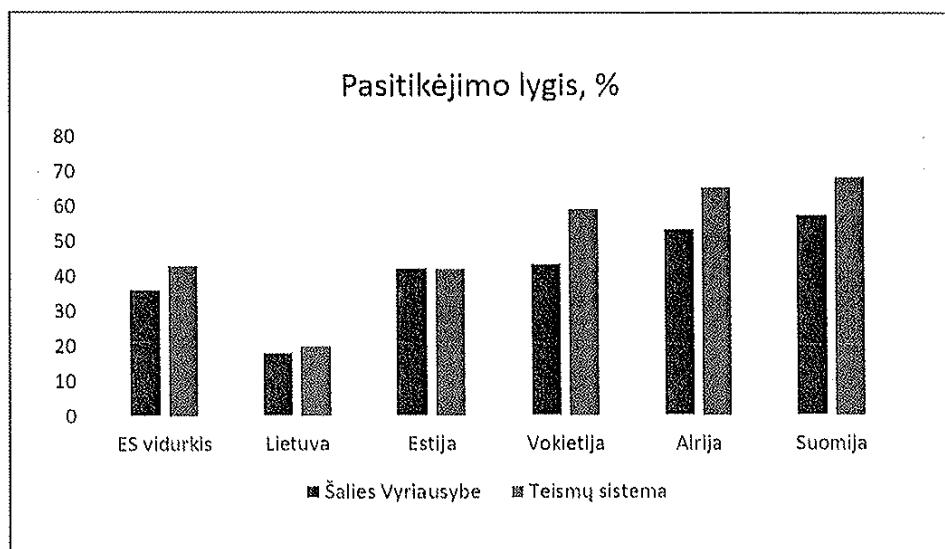
Trečasis veiksnyς (šalia institucinio dizaino elementų bei vidinės institucijų paklausos), nuo kurio priklauso institucijų perkėlimo arba sukūrimo sėkmė, yra pačių *institucijų atliekamos funkcijos*. Israel (Israel 1987) bei Woolcock ir Pritchett (Woolcock ir Pritchett 2002) viešojo sektoriaus paslaugas skirsto pagal du kriterijus: pagal paslaugų specifiskumą ir intensyvumą.

Pirmasis kriterijus apibrėžia gebėjimą konkretiųjų besalygiškai įvertinti suteiktą paslaugą. Pvz., daug lengviau įvertinti konkretną generolo sprendimą kare ar mechaniko atlirką techninę priežiūrą prieš lektuvui pakylant nei studijų konsultanto patarimus abiturienciams ar prevencinės medicinos paslaugas. Pastaruoju atveju, paslaugos gavėjas gali nepaklausyti konsultanto ar gydytojo patarimų, o jei jų ir laikytuosi – turi praeiti ilgas laiko tarpas, kol matysime rezultatą.

Antrasis kriterijus apibrėžia suteikiamų paslaugų apimtį per tam tikrą laiko tarpat. Pvz., centrinio banko valdytojui užtenka priimti vieną sprendimą per pusę metų (dėl palūkanų normų), tuo tarpu teismų sistemoje ir švietime daugybė paslaugų turi būti teikiama kiekvieną dieną.

Toks viešojo sektoriaus paslaugų pjūvis irgi leidžia gerai įvertinti, kodėl vienas institucijas perkelti ar sukurti pavyksta geriau nei kitas. Akivaizdu, kad didelio specifiskumo ir mažo intensyvumo paslaugas teikiančių institucijų (pvz., jau minėtas centrinio banko pavyzdys) perkėlimas nėra sudėtingas uždavinys – tokias paslaugas gan paprasta teikti ir lengva įvertinti. Woolcock ir Pritchett teigimu, tokiose srityse “net ir 10 gabų technokratų, staiga atgabentų į besivystančią šalį” gali padaryti labai reikšmingų pokyčių.

Tuo tarpu mažo specifiskumo ir didelio intensyvumo paslaugas teikiančių institucijų perkėlimas ar sukūrimas yra daug sudėtingesnis (nors tai ir skamba paradosialiai!). Pvz., tam kad šalyje sukurti efektyviai veikiančią teisinę sistemą yra reikalingi įstatymai, nepriklausomi teismai, sulailkymo ir kalinimo įstaigos, teisininkai ir daugybė įvairių priemonių, kad priversti visus laikytis įstatymų. Ir toliau naudojant Woolcock ir Pritchett terminologiją, “kokie nebūtų gabūs tie 10 technokratų, tokioje srityje staigaus proveržio jie nepadarys”. Tą rodo ir istoriniai pavyzdžiai: daugybė Centrinės ir Lotynų Amerikos šalių (pvz., Cilé, Bolivija, Argentina, Meksika) sekmingai sukūrė

2 pav. Pasitikėjimo lygis, %

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Bertane, 2011 duomenimis

centrinis bankus ir valstybines telekomunikacijų, avialinių ar naftos kompanijas, tačiau igyvendinti efektyvių švietimo, sveikatos apsaugos ar teisėsaugos sistemų joms nepavyko.

Strategijų rengimas: strategijas rengiančių specialistų komandos

Aukščiau aptartos ižvalgos suponuoja mintį, kad labai didelės dalių administracinių institucijų modeliavimui, t.y. stiprios valstybės kūrimui, yra reikalingos vietinės žinios, ir leidžia prieiti prie pagróstos išvados, kad institucijų bei administracinių gebėjimų perkėlimas ar kūrimas naujoje vietoje negali vykti vien užsienio specialistų pastangomis. Bendrosios užsienio specialistų žinios turi būti nuolat papildomos specifinėmis vietinių specialistų žiniomis ir turi atsižvelgti į vietinės sąlygas, praktikas, normas, įpročius, aprivojimus ir pan. Galima reziumuoti netgi dar griežčiau: administracinių ir institucinių sprendimai šalies viduje turėtų būti rengiami *ne užsienio konsultantų su vietinių specialistų pagalba, bet vietinių specialistų su užsienio konsultantų pagalba*. Tik vietiniai specialistai, akumuliuodami geriausią pasaulinę patirtį, gali ją tinkamai adaptuoti savos šalies realijoms, kultūriniam ir istoriniam paveldui, visuomenėje išryškėjusioms preferencijoms, paplitusioms praktikoms, normoms ir pan. Tokiame kontekste iškyla vietinės strategijų komandos, kūrybinio visuomenės branduolio, vietinio mokslo-kultūros-politikos-finansų elito, jo pagrindu veikiančios vietinės tinklinės strategijos valdymo sistemos neišvengiamas poreikis.

Atsižvelgiant į tai, jog diegiant naujas valstybės institucijas ar stiprinant esamas, t.y. kuriant stiprią valstybę, geroji užsienio šalių vadybinė praktika, viešojo administravimo ir strateginio valdymo žinios turi būti papildomos specifinėmis vietas specialistų žiniomis ir turi atsižvelgti į vietinės sąlygas, praktikas, normas, įpročius, aprivojimus ir pan., šalyje turi būti nuolat „parengta ir galinti veikti“ savo strategijų komanda (kuriai suformuoti reikalinga nauja strategijų karta), pasiruošusi reikiams esamų institucijų pokyčiams, jų adaptavimui prie geriausios pasaulinės praktikos, prie nuolat besikeičiančios realybės.

Svarbu pastebeti ir tai, kad tinkamai parengta nauja strategijų karta galėtų kurti taip reikalingą susitelkimą šalies viduje, kelti pasitikėjimą vietinėmis institucijomis, puoseleti ir stiprinti tautinio tapatumo jausmą. O juk stiprus tautinis tapatumas yra glaudžiai susijęs su šalies produktyvumu bei konkurencingumu. Pasitelkdamas švietimą, kultūrinį ugdymą,

socialinį stabilumą, tapatumas yra vienas iš svarbiausių produktyvumo augimo ir konkurencingumo didinimo veiksnių (Castells, 2006). Kita vertus, tokio tautinio tapatumo nereikėtų susiūranti iki nacionalistiškosios XIX a. pabaigos – XX a. pirmos pusės tautinio identiteto sampratos. Šiuo atveju nėra taip svarbu, ar tas tapatumas bus išgimtas ar igyptas: pvz., amerikietiškasis žinių ekonominikos modelis yra grindžiamas labai kvalifikuotos darbo jėgos, kaip produktyvumo ir naujovių kūrimo bei diegimo šaltinio, išgijusio tapatumą amerikietiškajame socializacijos „katile“, masiniu importu (XX a. dešimtajame dešimtmetyje buvo pasikviesta per 2 mln. inžinierių ir mokslininkų). Tuo tarpu Šiaurės Europos ekonominikos modelis yra grindžiamas investavimu į savo šalyje išugdytą žmonių kapitalą bei gyvenimo standartų kėlimą, siekiant sustiprinti socialinę tapatumo, o kartu ir produktyvumo bazę naujoje, žiniomis grįstoje ekonominikoje. Abiem atvejais aišku tai, kad siekiant išlikti globalizuotoje ekonominikoje, gerovės kūrimas turi būti suderintas su tapatumo kūrimu ir/arba išsaugojimu, o kartu su juo – ir produktyvumo didinimu, kad socialinės investicijos ir ekonominikos plėtra skatintų viena kitą (Laurinavičius 2012, Laurinavičius, Laurinavičius An, Smilga 2014).

Strateginiai sprendimai: tikslai ir kriterijai

Būti vien stipria šalimi nepakanka – turbūt niekas to geriau nesupranta už lietuvius, beveik pusę amžiaus praleidusius šalyje, kuri manėsi esanti labai stipri. Geriau, kai šalis ne tik stipri, bet ir turtinga. Ir/arba laiminga.

Laimės paieškos ekonominikoje, kaip ir gyvenime, – nėra nauja tema, tik – vėlgi lygiai taip pat kaip ir gyvenime – labai dažnai sutapatinama su materialinių vertybų siekiu. Tokiu būdu asmeninės ar nacionalinės pajamos dažniausiai tampa laimės sinonimu, o pasiekimus laimės srityje šalys dažniausiai matuoja skaičiuodamos BVP rodiklį.

Iš tiesų „laimės“ ekonomika yra kiekybinis ir teorinis laimės tyrimas, jos teigiamų ir neigiamų efektų, su ja susijusios gerovės, gyvenimo kokybės bei pasitenkinimo gyvenimu tyrimas, susiejant ekonominiką su psichologija, sveikatos mokslais ir sociologija. „Laimės“ ekonomistų manymu, būtent pastarieji dalykai, o ne turtas, pajamos ar pelnas turėtų būti maksimizuojami. „Laimės“ ekonomika, kaip mokslių tyrimų sritis, JAV ir Europoje sparčiai vystytis pradėjo XX a. pab., o Lietuvoje – tik pastaraisiais metais ir tik publicistinių straipsnių kontekste.

Žinoma, šiame straipsnyje neimsmiame ginčyti BVP

mato universalumo – tam turbūt neužtektų ne tik šio straipsnio, bet ir visos monografijos apimties, tačiau norėtusi iškelti klausimą – tegu ir retorinj – ar tikrai BVP įvertis geriausiai išmatuoja šalies pasiekimus visose srityse? Ir ar tikrai vien tik aukštesnis BVP yra didžiausia siekiamybė ir aukščiausias nacionalinės laimės matas? Pirmoje straipsnio dalyje bandėme parodyti, kad „stipri šalis“ taip pat gali būti siekiamybė, tuo tarpu šioje dalyje bandysime parodyti, kad laiminga šalis nebūtinai yra turtingos sinonimas.

Savoka „Bendroji nacionalinė laimė“ (toliau – BNL; angl. *Gross National Happiness*) pirmą kartą buvo pavartota 1972 m. Butano – mažytės budistinės karalystės Himalajuose – karaliaus, ir jis atspindėjo siekį kurti ekonomiką, kuri tarnautų Butano kultūrai, paremtai budistų dvasinėmis vertybėmis, o ne vakarietiško tipo materialine plėtra, matuojama Bendruoju vidaus produktu (toliau – BVP) (Braun 2009, Helliwell et al. 2012). BNL savoka greitai išplito už Butano ribų, įkvėpė moderniuosius „politinės laimės“ judėjimus ir pakalpsniui išsvystė į socioekonominius plėtrų modelius. 2011 m. Jungtinė tautų Generalinė asamblėja vienbalsiai priėmė rezoliuciją, įtraukdama „laimę“ į pasaulinio vystymosi darbotvarkę. Rezoliucijoje nurodyta, jog „laimė yra fundamentalus individu tikslos ir universalus siekis; BVP savo prigimtimi neatspindi tikslo; netvarū gamyba ir vartojimas žaloja tvarią plėtrą; reikalingas labiau įtraukiantis ir teisingesnis požiūris, kuris skatintų tvarumą, panaikintų skurdą, kurtų gerovę bei laimę“ (Jungtinės tautos, 2011). Mūsų šalyje „turtinga ir laiminga Lietuva“ į politinę (rinkimų) darbotvarkę įtraukta 2016 m. (Lietuvos laisvės sąjunga (liberalai)).

Butano pasiūlytas bendrasis nacionalinės laimės indeksas sudarytas iš 4 dalių:

1. Tvarios plėtrų (tam tikras BVP atitinkmo).
2. Kultūros vertybų apsaugos.
3. Natūralios aplinkos išsaugojimo.
4. Gero valdymo praktikų.

Pagal tokį mąstymo būdą, materialinė šalies plėtra užtikrina tik dalį jos nacionalinės laimės, kuri, savo ruožtu, yra daug platesnė savoka ir apima daug daugiau kintamųjų nei vien tik BVP. Pačių kintamųjų sudėtis, žinoma, skiriasi priklausomai nuo laimės mato (aptarėme tik BNL), tačiau esminis klausimas, kaip tie kiti kintamieji (o kartu ir visas laimės indeksas) koreliuoja su BVP. Kitaip sakant, grįžtame prie pradinio klausimo: ar turtingesnės šalys automatiškai

yla ir laimingesnės? Arba, labiau moksline prasme: ar BVP yra tinkamas ir patikimas šalių laimės matas? Galiausiai, ar galima nusipirkti laimę?

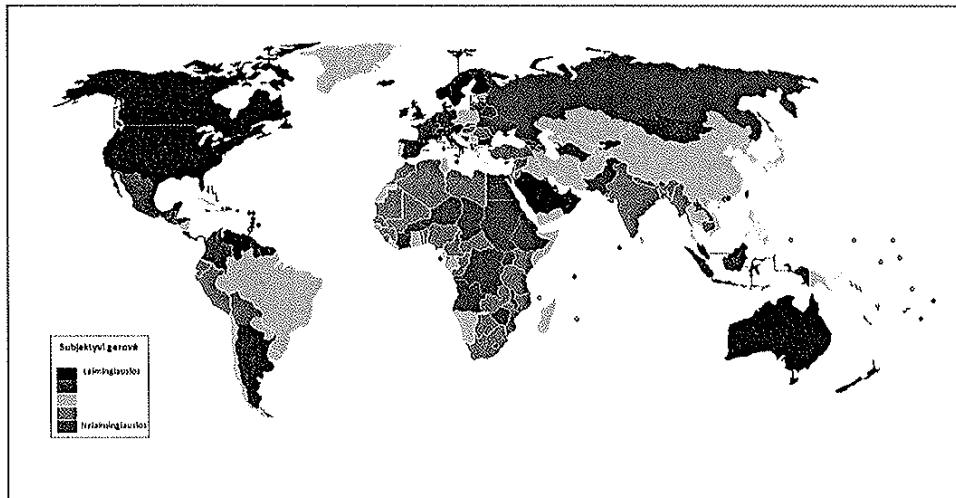
Nuo 1972 m. Butanas vadina save laimingiausia pasaulio šalimi, nors ir nėra turtingas (2015 m. BVP 1 gyventojui – apie 8200 USD pagal perkamosios galios paritetą, t.y. 115 vieta pasaulyje, arba apie 2300 USD nominalia išraiška – 130 vieta pasaulyje). Visi sprendimai šalyje priimami atsižvelgiant į tai, ar jie padidina, ar sumažina nacionalinę laimę (net ir vienintelis šviesoforas sostinėje Tímpu buvo išmontuotas, kai vairuotojai pasiskundė, kad besiypsantys policininkai sankryžose jiems patinka labiau), tad nėra iki galio aišku, kaip jie veikia nacionalinę plėtrą. Juolab ir tarptautinių palyginimų pagal BNL nėra. Užtut apstu kitų laimės matų (pvz., subjektyvios gerovės, angl. *subjective well-being*; laimigos planetos indeksas – angl. *happy planet index*), po 1972 m. pasiplysių kaip iš gausybės rago. Nenuostabu, kad pagal juos pirmauja Vakarų šalys, gerokai lenkdamos dabar jau ir Vakaruose laimingiausia pasaulio šalimi vadinančią Butaną – paprasčiausiai naujieji laimės matai labiau matematinuoti, įtraukiantys daugiau tokų faktorių, pagal kuriuos Vakarų šalys pirmauja.

2007 m. Adrian G. White iš Leicesterio universiteto (White, 2007) sureitingavo 178 pasaulio šalis pagal subjektyvų gerovės matą. Butanas užėmė 8-ąją vietą. Iš tiesų tai vienintelė šalis tarp 20 laimingiausių, turinti labai mažą BVP 1 gyventojui.

O Lietuva? Neįkertina, tačiau Lietuva pagal tyrimo rezultatus užėmė tik 154-ąją vietą! Tuo tarpu pagal BVP 1 gyventojui 2007 m. Lietuva pasaulyje užėmė 70-ąją vietą, vertinant nominalia išraišką (o pagal perkamosios galios paritetą vieta buvo dar aukštesnė). Dar labiau stebina tai – o gal kaip tik priešingai, įrodo, kad Lietuvos vieta saraše neatsitiktinė – Estijos ir Latvijos vietas tame pačiame saraše: Estija užėmė 138-ąją vietą (57 vieta pagal BVP 1 gyventojui), Latvija – 153-ąją (65 vieta pagal BVP 1 gyventojui). Vadinas, vien tik materialinės gėrybių, arba, kitaip sakant, didesnis BVP automatiškai laimės neatneša, o tai iškelia visą eilę naujų klausimų:

1. Iš kokių tuomet komponentų, be materialinių gėrybių, susideda nacionalinė laimė?
2. Ar teisingos valstybės pastangos koncentruotis vien tik į BVP didinimą, jei tokiu būdu nedidėja nacionalinė laimė?
3. Ar stipri valstybė kaip nors susijusi su laiminga tauta?

Moksline diskusiją apie nacionalinės laimės sudėtį

3 pav. *Subjektyvus gerovės suvokimas pasaulyje 2007 m.*

Šaltinis: White, 2007

ir valstybės valdžios institucijoms būdingą Bulonės miško arklio sindromą, kaip vienintelį tikslą matant tik BVP didinimą, verta pradėti nuo Easterlin paradokso, gerai nusakančio nacionalinės laimės sąryšį su pajamomis.

Garsusis Easterlin paradoksas (aprašytas 1974 m. Richard Easterlin iš Pietų Kalifornijos universiteto, nagrinėjusio faktorius, prisidedančius prie laimės) yra centrinė sąvoka „laimės“ ekonomikoje: analizuojant vien tik išsvyčiusias šalis, nacionalinė laimė nėra stipriai susijusi su BVP 1 gyventojui rodikliu (Easterlin 1974, 2004). Kita vertus, išsvyčiusios šalys neabejotinai laimingesnės už besivystančias (pagal subjektyvų gerovės suvokimą). Tad apibendrinti galima taip: augant pajamomis, iki tam tikro lygio (pavadinkime tai išsvyčiusiomis šalimis – juk būtent taip jos ir apibrėžiamos!) auga ir laimės

suvokimas, tačiau pasiekus tam tikrą nacionalinių pajamų lygi, ryšio tarp pajamų ir laimės suvokimo nebelieka. Todėl pajamos su laime siejasi taip, kaip atlyginimas su darbuotojo motyvacija Herzberg teorijoje – yra tik palaikantis, bet ne motyvuojantis faktorius (Herzberg 1964). Kitaip sakant, pasiekus tam tikrą nacionalinių pajamų lygi, reikia ieškoti papildomų laimė faktorių, vien tik pajamų didinimo nebeužtenka. Pvz., augančios pajamos JAV 1946-1970 m. sutapo su nekintantčiu laimės suvokimu, o augant pajamoms 1970-1980 m. laimės suvokimas netgi mažėjo (Weimann et al. 2015). Ar ne tas pats ir Lietuvoje, kuri jau senokai yra išsvyčiusi šalis, tačiau pagal laimės suvokimą tapatinasi su skurdžiausiomis Afrikos šalimis? (žr. 3 pav.)

Tuo tarpu 4 lentelėje pateiktas palyginimas su jau anksčiau šiame straipsnyje analizuotomis šalimis:

4 lentelė. *Subjektyvi gerovė ir BVP 1 gyventojui (nominalia išraiška), 2007 m.*

	Subjektyvi gerovė (vieta pasaulyje)	BVP/1 gyv. (vieta pasaulyje)
Prancūzija	62	28
Vokietija	35	27
D. Britanija	41	16
JAV	23	18
Rusija	166	79
Estija	138	57
Lietuva	154	70

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis White, 2007, World bank, 2007 duomenimis

Matyti, kad išsivysčiusios šalys pagal subjektyvų gerovės suvokimą atsilieka nuo savo BVP 1 gyventojui pasiekimų, tačiau niekur kitur tie skirtumai nėra tokia drastiški kaip Lietuvoje, kitose Pabaltijo šalyse bei Rusijoje, apibendrinant – buvusiose Sovietų Sąjungos šalyse.

Kokios galėtų būti tokio reiškinio priežastys? Ir ar gali būti su tuo kaip nors susijusios tokios problemos, kaip trumpa gyvenimo trukmė (pagal vyrų gyvenimo trukmę Lietuva – paskutinė Europos Sąjungoje), visuomenės senėjimas ir emigracija? O gal emigracija – tik nelaimingos visuomenės atspindys? Tačiau jeigu tai tiesa, tuomet galbūt emigracija neteisingai siejama vien tik su ekonominėmis problemomis ir, kas dar blogiau, neteisingai suprastos priežastys veda prie neteisingų pasiūlymų, kaip tokias problemas spręsti. Todėl manome, kad minėtomis problemomis ir jų sąsajoms su „laimės“ ekonomika surasti reikalingas atskiras tyrimas.

Išvados ir pasiūlymai

Institucijų perkeliamumo ir / arba sukūrimo sėkmę lemia stipri vidinė institucijų paklausa, t.y. stiprus visuomenės poreikis turėti stiprią valstybę ir kompetentingą jos valdymo aparatą.

Institucijų paklausa bus silpna, jei visuomenė jomis menkai pasitiki, todėl yra būtina kelti visuomenės pasitikėjimo lygi.

Paradoksalu, tačiau didelio specifišumo ir mažo intensyvumo paslaugas teikiančių institucijų perkėlimas ar sukūrimas nėra sudėtingas uždavinys – tokiose srityse “net ir 10 gabiai technokratų, staiga atgabentų į besivystančią šalį” gali padaryti labai reikšmingų pokyčių. Tuo tarpu mažo specifišumo ir didelio intensyvumo paslaugas teikiančių institucijų (pvz., šalies teisinė sistema) sukūrimas yra daug sudėtingesnis.

Administracinių ir institucinių sprendimai šalies viduje turėtų būti rengiami *ne užsienio konsultantų su vietinių specialistų pagalba, bet vietinių specialistų su užsienio konsultantų pagalba*. Tik vietiniai specialistai, akumuliuodami geriausią pasaulinę patirtį, gali ją tinkamai adaptuoti savos šalies realijoms, kultūriniam ir istoriniam paveldui, visuomenėje išryškėjusioms preferencijoms, paplitusioms praktikoms, normoms ir pan.

Išorės konsultantai bei tarptautinės korporacijos ir investuotojai gali tik labai ribotai įtakoti valsty-

binių institucijų formavimąsi, o išorės jėgos nedaug tesustiprina valstybės galias. Siekiant sukurti stiprią valstybę ir kompetentingą jos valdymo aparatą, reikalingas susitelkimas šalies viduje, apimantis tiek stiprius ir išvystytas šiuolaikeines valdymo institucijas, tiek aktyviai veikiančią vietinę strategiją komandą. Tuomet tikėtina, kad po 5 ar 10 metų galėtume vadintis ne vien „drąsia“, bet ir „stipria bei laiminga“ šalimi.

„Laimės“ ekonomika yra kiekybinis ir teorinis laimės tyrimas, jos teigiamų ir neigiamų efektų, su ja susijusios gerovės, gyvenimo kokybės bei pasitenkinimo gyvenimu tyrimas, susiejant ekonomiką su psichologija, sveikatos mokslais ir sociologija. „Laimės“ ekonomistų manymu, būtent pastarieji dalykai, o ne turtas, pajamos ar pelnas turėtų būti maksimizuojami.

Easterlin paradoxas teigia, jog augant pajamoms iki tam tikro lygio auga ir laimės suvokimas, tačiau pasiekus tam tikrą nacionalinių pajamų lygį, ryšio tarp pajamų ir laimės suvokimo nebelieka. Kitaip sakant, pasiekus tam tikrą nacionalinių pajamų lygį, reikia ieškoti papildomų laimės faktorių, vien tik pajamų didinimo nebeužtenka.

Emigracija neteisingai siejama vien tik su ekonominėmis šalies gyventojų problemomis. Tikėtina, jog emigracija – visų pirma nelaimingos visuomenės atspindys. Vis dėlto neteisingai suprastos priežastys veda prie neteisingų problemos sprendimo būdų, todėl išvadai apie emigracijos priežastis ir jos sąryšiui su subjektyvios gerovės suvokimu patvirtinti arba paneigtis reikalingas papildomas tyrimas.

Taip pat tikėtina, jog stiprius valstybės institucijas gali užtikrinti ne vien tik turtinės, bet ir laiminges visuomenės. Todėl svarbu papildomais moksliniais tyrimais patikrinti ryšį tarp stiprios valstybės ir laiminges tautos. Galiausiai, kartu su papildomais moksliniais tyrimais yra svarbu pradėti mokslines diskusijas „laimės“ ekonomikos tema Lietuvoje.

Literatūra

- Adler Braun, A. 2009. *Gross National Happiness in Bhutan: A Living Example of an Alternative Approach to Progress* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=sire>>.

- Bertane, C. 2011. *National Governments Get Low Marks in the EU* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.gallup.com/poll/151715/national-governments-low-marks.aspx>>.
- Castells, M. 2006. *Tapatumo galia*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Credit Suisse. 2015. *The End of Globalization or a more Multipolar World?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=EE7A6A5D-D9D5-6204-E9E6BB426B47D054>>.
- Easterlin, R. A. 1974. Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence, in P. A. David, M. W. Reder, eds., *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*. New York: Academic Press.
- Easterlin, R. A. 2004. The Economics of Happiness, *Dædalus* 133(2): 26-33.
- Eich, F., Gust, C., Soto, M. 2012. Reforming the Public Pension System in the Russian Federation, *IMF Working Paper WP/12/201*.
- Eurostat [interaktyvus] 2016. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/eurostat>>.
- Fukuyama, F. 2005. *State Building: Governance and World Order in the Twenty-First Century*. London: Profile books.
- Gwartney, J., Lawson, R., Hall, J. 2002. *Economic Freedom of the World: 2002 Annual Report*. Washington, DC: Cato Institute.
- Helliwell, J., Layard, R., Sachs, J. 2012. *World Happiness Report* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.earth.columbia.edu/sitefiles/file/Sachs%20Writing/2012/World%20Happiness%20Report.pdf>>.
- Herzberg, F. 1964. The Motivation-Hygiene Concept and Problems of Manpower, *Personnel Administrator* 27: 3-7.
- Israel, A. 1987. *Institutional Development: Incentives to Performance*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Jungtinės tautos [interaktyvus] 2011. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. 2011 m. liepos 19 d. rezoliucija Nr. 65/309 "Happiness: Towards a Holistic Approach to Development". <Prieiga per internetą:[http://unstats.un.org/unsd/broader-progress/pdf/Happiness%20towards%20a%-20holistic%20approach%20to%20development%20\(A-67-697\).pdf](http://unstats.un.org/unsd/broader-progress/pdf/Happiness%20towards%20a%-20holistic%20approach%20to%20development%20(A-67-697).pdf)>.
- Laurinavičius, A. 2012. Europietiškosios tapatybės paieškos, in *Portala IQt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://iq.lt/komentarai/europietiskosios-tapatybes-paieskos/>>.
- Laurinavičius, A., Laurinavičius, An., Smilga, E. 2014). Moderni valstybė: šiuolaikiniai iššūkiai strateginiam valdymui, *Viešasis administravimas* 3-4(43-44):22-34.
- Lietuvos statistikos departamentas [interaktyvus] 2016. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. <Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>>.
- OECD. 2013. Developing a funded pension system in Russia [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/pensions/RussiaFundedPension-System2013.pdf>>.
- OECD. 2014. Social spending is falling in some countries, but in many others it remains at historically high levels [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/els/soc/OECD2014-Social-Expenditure-Update-Nov2014-8pages.pdf>>.
- Statistics Estonia [interaktyvus] 2016. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.ee/en>>.
- Transparency International. 2015. Corruption Perceptions Index [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.transparency.org/cpi2015?gclid=CLSEmZff_swCFUh5cgodN9ANBg>.
- Weimann, J., Knabe, A., Schoeb, R. 2015. *Measuring happiness: the economics of well-being*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- White, A. 2007. A Global Projection of Subjective Well-being: A Challenge To Positive Psychology?, *Psychtalk* 56: 17-20.
- Woolcock, M., Pritchett, L. 2002. *Solution When the Solution is the Problem: Arraying the Disarray in Development*. Washington, DC: Center for Global Development.
- World bank. 2007. Indicators [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://data.worldbank.org/indicator>>.

World bank. 2016. Indicators [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://data.worldbank.org/indicator>>.

World economic forum. 2015. Global Competitiveness Index [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://reports.weforum.org/globalcompetitivenessreport-2015-2016/competitiveness-rankings/>>

Santrauka

Straipsnyje analizuojamos stiprių valstybių susiformavimo prielaidos, jų įtakos sferos ir galios ribos, institucijų perkeliamumas ir jų dizaino elementai. Aptariami institucijų vidinės paklausos veiksniai ir pasitikėjimo lygis bei vietinės strategų komandos reikšmė. Bandoma atsakyti į klausimą, kas turėtų būti atsakingas už stiprios valstybės su stipriomis institucijomis sukūrimą: užsienio konsultantai su vietinių specialistų pagalba ar vietiniai specialistai su užsienio konsultantų pagalba. Daroma išvada, jog, siekiant sukurti stiprią valstybę ir kompetentingą jos valdymo aparatą, reikalingas susitelkimas šalies viduje, apimantis tiek stiprių ir išvystytas šiuolaikines valdymo institucijas, tiek aktyviai veikiančią vietinę strategų komandą. Tinkamai parengta nauja strategų karta galėtų kurti susitelkimą šalies viduje, kelti pasitikėjimą vietinėmis institucijomis, puoseleti ir stiprinti tautinio tapatumo jausmą.

Straipsnyje stipri valstybė gretinama su laiminga šalimi (stiprių valstybės institucijas gali užtikrinti ne vien tik turtingos, bet ir laimingesnės), atkreipiamas dėmesys į BVP ir subjektyvios gerovės matų skirtumus, akcentuojant, kad turtingesnės šalys nebūtinai yra laimingesnės: augant pajamoms, iki tam tikro lygio auga ir laimės suvokimas, tačiau pasiekus tam tikrą nacionalinių pajamų lygi, ryšio tarp pajamų ir laimės suvokimo nebelieka. Kitaip sakant, pasiekus tam tikrą nacionalinių pajamų lygi, reikia ieškoti papildomų laimės faktorių, vien tik pajamų didinimo nebeužtenka. Tad ir emigracija neteisingai siejama vien su ekonominėmis šalies gyventojų problemomis – o neteisingai suprastos priežastys veda prie neteisingų problemos sprendimo būdų.

Raktiniai žodžiai: strategijos, nauja strategų karta, stipri valstybė, „laimės“ ekonomika

Straipsnis recenzuotas

THE SOCIAL ECONOMIC DEVELOPMENT STRATEGIES: CREATION OF A STRONG STATE AND MODERN ECONOMY

Edmundas SMILGA, Prof Habil Dr

Antanas LAURINAVICIUS, Dr

Algimantas LAURINAVICIUS, Dr

Vilnius University

Summary

The article analyzes possibilities to build a strong state, its sphere of influence and power force, institutions' transferability and design elements. The authors study institutions' internal demand factors and the level of trust, also local strategists' team value. The authors are trying to answer a question who should be held responsible for an establishment of a strong state with strong institutions: would it be foreign consultants with the help of local professionals or local experts with the help of foreign consultants. The authors reach a conclusion that in order to create a strong state and competent management a mobilization within a country is needed involving both strong and modern management institutions and actively operating local team of strategists. New and properly educated generation of strategists could raise a confidence in local authorities, and maintain and strengthen sense of national identity.

A strong state is compared with a happy country in the article (strong state institutions can be ensured not only by rich, but also by a happy society). The authors also draw attention to the differences of GDP and subjective well-being measures, emphasizing that richer countries are not necessarily happier: when income is increasing happiness also grows up to a certain level; after reaching a certain level of national income, the relationship between income and happiness perception is broken. In other words, once a certain level of national income is reached, it is necessary to look for additional factors of happiness, revenue-raising alone is no longer sufficient. Thus the emigration is often incorrectly linked with only economic problems; finally, misunderstood causes lead to wrong solutions of the problem.

Keywords: strategies, new generation of strategists, strong state, happiness economy of „happiness“